

LUND UNIVERSITY

Angående ESeG som socioekonomisk indelning (och för att ersätta SEI)

Kjellberg, Anders

2016

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Kjellberg, A. (2016, dec. 1). Angående ESeG som socioekonomisk indelning (och för att ersätta SEI). Sociologiska institutionen, Lunds universitet.

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Till

Charlotte Samuelsson

SCB

SCB:s diarienummer (2016/33)

Angående ESeG som socioekonomisk indelning

Tack för möjligheten att inkomma med synpunkter så här långt efter remisstidens utgång. Först besvarar jag frågorna ställda till remissmottagarna, sedan försöker jag se hur ESeG faller ut om den tillämpas på Sverige och vilken sammansättning de olika huvudgrupperna i ESeG får med avseende på arbetare och tjänstemän utifrån klassificeringen i SEI. Slutligen tar jag upp indelningen i arbetare och tjänstemän i SEI jämfört med den på SSYK 2012 baserade lönestatistiken.

Frågor att besvara av remissmottagarna.

För att utreda vilka konsekvenser som skulle bli resultatet om ESeG ersätter SEI önskar SCB få era synpunkter samt svar på följande frågor:

1) Använder ni den svenska socioekonomiska indelningen (SEI)?

Svar: Ja, för körningar utförda av SCB/AKU av facklig organisationsgrad för arbetare och tjänstemän i olika kombinationer med näringsgren, privat/offentlig sektor, kön, ålder, födelseland mm. Förutom för min egen forskning om facklig anslutning, den svenska

arbetsmarknadsmodellen mm behövs detta för mitt kapitel i Medlingsinstitutets årsrapport där jag redovisar den fackliga organisationsgradens utveckling, arbetsgivarnas organisationsgrad och kollektivavtalens täckningsgrad.¹ Den fackliga organisationsgraden visar sig, som framgår av tabell 1 nedan, allt mer gå isär mellan arbetare och tjänstemän. År 2006 var den 77 procent bland såväl arbetare som tjänstemän, 2015 var 74 procent av tjänstemännen med i facket mot 63 procent av arbetarna:

Tabell 1. Facklig organisationsgrad för arbetare och tjänstemän 2006-15

	2006	2008	2010	2012	2013	2014	2015	2006-2015
A. Arbetare								
Privat sektor	74	67	65	63	62	61	59	-15
Offentlig sektor	87	83	83	80	79	77	77	-10
Båda sektorerna	77	71	69	67	66	64	63	-14
B. Tjänstemän								
Privat sektor	69	63	65	67	67	68	68	-1
Offentlig sektor	89	85	86	84	84	84	83	-6
Båda sektorerna	77	72	73	73	73	74	74	-3

AKU årsgenomsnitt 16-64 år. Exklusive heltidsstuderande som arbetar vid sidan av studierna.

För vissa beräkningar (omvandling av årsanställda hos Svenskt Näringslivs arbetsgivarförbund och vissa andra arbetsgivarorganisationer till individer) krävs även genomsnittlig överenskommen arbetstid i privat sektor uppdelat på arbetare/tjänstemän och i kombination med vissa branscher. För att räkna ut kollektivavtalens täckningsgrad bland arbetare och tjänstemän görs körningar av antalet arbetare i TCO och Saco resp.

¹ För mitt kapitel i Medlingsinstitutets senaste årsrapport (sid 42-48 och teknisk bilaga sid 209-212) se <http://lup.lub.lu.se/record/8682653/file/8682654.pdf> Årsrapporten i sin helhet finns här: http://www.mi.se/files/PDF-er/att_bestalla/arsrapporter/AR_15_uppdat.pdf

antalet tjänstemän i LO. Uppdelningen av tjänstemän i högre, mellan och lägre behöver dateras upp. Det kan vara idé att överväga om det är tillräckligt med en uppdelning i två grupper tjänstemän: högre tjänstemän (en stor grupp om alla yrken som idag kräver akademisk utbildning inkluderas) och övriga tjänstemän.

2) Är ESeG, enligt er bedömning, ett relevant verktyg för att beskriva socioekonomiska grupper?

Svar: Nej, ESeG är mer en yrkesindelning än en socioekonomisk indelning.

3) Kan, enligt er bedömning, ESeG ersätta SEI? Om nej, vänligen motivera varför.

Svar: Nej. Grupperna i ESeG framstår som väldigt oenhetliga socioekonomiskt sett när de tillämpas på Sverige. Särskilt vissa av dem är väldigt heterogena ur ett svenskt socioekonomiskt perspektiv - se tabell 2 nedan hur de faller ut med avseende på arbetare och tjänstemän ur ett svenskt perspektiv. SEI har funnits länge (och behöver uppdateras!) men hur länge en socioekonomisk indelning som avser att belysa förhållandena i samtliga EU-länder, men som kanske inte passar särskilt väl i något land, kommer att överleva är fråga värd att fundera över. Det är inte särskilt länge sedan ESeC togs fram. En del EU-länder fann den otillfredsställande. Det kan inte uteslutas att ESeG går samma öde till mötes. ESeG kan visa sig vara mer eller mindre lämpad för att jämföra yrkesstrukturen mellan EU-länderna,

men för *socioekonomiska* jämförelser håller den knappast. Det framgår redan av det faktum att den förefaller mindre lämpad att använda för att beskriva den socioekonomiska strukturen i Sverige, som ju bara är ett av många EU-länder. I ESeG talas mycket om egenföretagare (self-employed) och mindre om företagare.

Egenföretagare associeras ofta med företagare utan anställda.

Socioekonomiskt är det ju stor skillnad på företagare med respektive utan anställda. Ett nytt fenomen är så kallade falska egenföretagare, i Sverige personer med F-skattesedel som arbetar under anställningsliknande förhållanden men utan anställningstrygghet och de förmåner som tillkommer anställda. Deras utsatta position understryks av att de ofta kommer från andra länder och tillfälligt är i Sverige. Trots det flitiga användandet av termen self-employed i ESeG fångas sådana utvecklingstendenser inte upp. Detsamma gäller utstationerade anställda. Här är befintlig statistik bristfällig.

4) Vilka konsekvenser skulle det, enligt er bedömning, få om ESeG ersätter SEI?

Svar: Om SEI slopas blir det svårt att på ett tillfredsställande sätt beskriva svensk socioekonomisk struktur. För det andra är det inte möjligt att aggregera ESeG för att indela de anställda i arbetare och tjänstemän. Det behövs en socioekonomisk indelning anpassad till det svenska samhället. Ett avskaffande av SEI innebär för det tredje att det blir svårt, för att inte säga omöjligt, med jämförelser tillbaka i tiden. Det är angeläget att SEI uppdateras med hänsyn till de förändringar

som skett av bl.a. utbildnings- och kvalifikationskraven för olika yrken.

Tillämpning av ESeG på Sverige och jämförelser med SEI för ett urval yrken

Jag har utgått från den i remissen angivna ESeG-indelningen och de där angivna yrkesgrupperna enligt ISCO-08 på 2-siffernivå och i tabell 2 nedan infört ett urval yrken (ned på 4-siffernivå) avseende *anställda* klassificerade enligt ISCO-08 (från ILO:s hemsida) – se <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/isco/docs/groupdefn08.pdf>

Tjänstemannayrken enligt SEI markeras med **grönt**, arbetaryrken med **gult**. I de två översta ESeG-grupperna infört bara undantagsvist, i grupperna 3 och 5-7 mer systematiskt för att belysa avvikelser från SEI. Exempelvis hamnar i Sverige typiska arbetaryrken inom bl.a. stål- och massaindustrierna i ESeG:s tredje grupp (medelklassen). Det gäller bl.a. de som vid manöverbord övervakar processerna i masugnar och pappersmassfabriker. Det framgår av tabellen att flera av ESeG-grupperna är väldigt blandade socioekonomiskt sett, i varje fall från ett svenskt perspektiv. Det gäller inte minst grupp fem som innehåller åtskilliga tjänstemän och likaledes åtskilliga arbetare. Att yrken som i något avseende påminner om varandra sammanförs utan hänsyn till socioekonomiska aspekter framgår tydligt av hur yrken relaterade till bevakning och säkerhet klassificeras. I den femte ESeG-gruppen ingår såväl poliser och museivakter (tjänstemän enligt SEI)

som fångvaktare/kriminalvårdare, väktare och parkeringsvakter (arbetare enligt SEI).

Tabell 2. Ett urval yrken i ESeG:s huvudgrupper

A. ÖVRE KLASS (HIGH CLASS)

- (1) Chefer (*managers*), t.ex. politiker, generaldirektör, polismästare, ordförande för fackförbund eller arbetsgivarorganisation, VD, economichef, personalchef, rektor (ISCO-08:1345), bibliotekschef (1349), hotellchef (1411 = SEI 57), vandrarehemsföreståndare (1411 = SEI 36 lägre tjänstemän II), kaféföreståndare (1412 = SEI 36, dock 5120 för de som förestår mindre kaféer och där arbetsledning inte är en viktig del av arbetet) restaurangchef (restaurant manager 1412 = SEI 46) och föreståndare biljardhall (1431).
- (2) Professionella yrken på högre nivå (*professionals*), t.ex. högre officer (01), agronom, civilingenjör, modedesigner, trafikplanerare, läkare, sjuksköterska, barnmorska, dietist, arbetsterapeut, talpedagog, förskollärare (SEI 46), grundskolelärare (SEI 46), gymnasielärare (SEI 56), högskole- och universitetslärare (SEI 56), personalvetare, programmerare, systemvetare, webbutvecklare, jurist, bibliotekarie, arkivarie, ekonom, PR-man, marknadsundersökare, psykolog, socialsekreterare, präst, journalist, översättare, tolk, musiker, gatumusikant (2652 = SEI 36 = lägre tjänstemän II), skådespelare, sångare, nattklubbsdansös (2653), clown 2659 = SEI 22.

B. MEDELKLASS (MIDDLE CLASS)

- (3) Tekniker och professionella yrken på lägre nivå (*technicians and associate professional employees*), t.ex. ingenjörer och tekniker (311), arbetsledare inom gruvdrift, tillverkning och byggverksamhet (312), processövervakare och drifttekniker (313): drifttekniker värmekraftverk mm = drifttekniker energi och drifttekniker värmeverk = SEI 21 (3131 Power Production Plant Operators och Electric power plant operator), drifttekniker förbränningsstationer, vatten- och reningsverk = drifttekniker förbränningsstation = SEI 12 /drifttekniker vattenverk = SEI 21 (3132 Incinerator and Water Treatment Plant Operators), processövervakare kemisk industri = SEI 21 (3133 Chemical Processing Plant Controllers), processövervakare raffinering av petroleum och naturgas = SEI 21 (3134 Petroleum and Natural Gas Refining Plant Operators), processövervakare metallindustri = processoperatör stålverk = SEI 21 (blast furnace operator 3135), övriga processövervakare och drifttekniker = processoperatör pappersmassa m fl = SEI 21 (3139

automated assembly line operator och paper pulp refinery operator), skogstekniker m fl (314), fartygsbefäl, pilot m fl (315), apotekstekniker (321), (assistant nurse 3221, associate professional nurse 3221; dessa är ej medtagna i SSYK12), tandsköterska (3251 = SEI 36, ambulanspersonal, ambulanssjukvårdare = SEI 22 (3258 ambulance workers), tandhygienist, medical assistant (3256 ej med i SSYK12), clinical assistant (3256), bokhållare (3313), läkarsekreterare (3344), tulltjänsteman (3351 = SEI 36), kriminalpolis (3355), chefskock, kökschef, köksmästare (chef, sous-chef 3434 = SEI 46) samt ICT-tekniker (35) och lägre officer (02)

(4) Småföretagare (*small entrepreneurs*)

C. ARBETARKLASS (WORKING CLASS)

(5) Kontorister och anställda inom kvalificerade tjänsteyrken (*clerks and skilled service employees*), t.ex. kontorist (411 = SEI 36), sekreterare (412), dataregistrerare (413 = SEI 36), bankkassör och postkassör (421 = SEI 36), resebyråsäljare (4221 = SEI 36), resebyråtjänsteman (4221 = SEI 46), receptionist, hotellreceptionist (SEI 36), växeltelefonist = SEI 36, lönekontorist (4313), kontorister inom transporter mm (432; speditjonskontorist = SEI 36), brevbärare (4412 = SEI 12), barnskötare (5311 = SEI 22), personlig assistent (5322 = SEI 12), undersköterska, sjukvårdsbiträde m fl (5321 health care assistant, nursing aide = SEI 22 resp. SEI 12), brandman (5411 = SEI 22), polis exklusive inspektörer och kommissarier (5412 = SEI 46 poliskonstapel), fängvaktare (5413 = kriminalvårdare SEI 22), vaktare (5414 = SEI 12), vakt museum (5414 = SEI 36), parkeringsvakt (5419 = SEI 12) och soldat (01 = SEI 46).

(6) Yrkesarbetare (*skilled industrial employees*), t.ex. byggnadsarbetare, industriarbetare m fl.

(7) Anställda i lågstatusyrken (*low status employees*), t ex flygvärdinna (5111 = SEI 36), konduktör tåg (train conductor 5112 = SEI 22; tågmästare = SEI 22 facklärd tjänsteproducerande arbetare), servitör (513 = SEI 22) /OBS hovmästare = SEI 46; i SSYK12/ISCO08 finns hovmästare och servitörer i samma grupp/, frisör (514), turistguide (5113 = 33 SEI), kock (512 = SEI 22), städledare (5151 Cleaning and Housekeeping Supervisors in Offices, Hotels and Other Establishments = städledare SEI 12), hembiträde (5162), körskollärare, trafiklärare (5165 driving instructor = SEI 36), affärsbiträde (shop sales assistant 5223), arbetsledare butik (shop supervisor 5222 = SEI 36), köks- och restaurangbiträde, städare (91), lantarbetare, skogsarbetare.

ESeG framstår mer som en yrkesklassificering än en socioekonomisk indelning. I den *övre klassens* första grupp ingår således chefer på alla

nivåer, alltifrån verkställande direktörer för storföretag och generaldirektörer till föreståndare för vandrarhem och kaféer (utom de allra minsta). Den övre klassen innehåller vidare professionella yrken. Hit räknas allt från läkare, sjuksköterskor, lärare, civilingenjörer och jurister till gatumusikanter, nattklubbsdansöser och clown. Lärarna omfattar alla stadier från förskollärare till universitetslärare.

Både anställda och företagare ingår i den övre klassen. Bland de senare märks större företagare samt egenföretagare i professionella yrken såsom läkare, tandläkare och advokater med egen praktik.

De mindre företagarna (*small entrepreneurs*) ingår, i likhet med personer med professionella yrken på lägre nivå, i *medelklassen*. Hit räknas arbetsledare och tekniker inom industrin och byggbranschen, fartygsbefäl, piloter, läkarsekreterare och tulltjänstemän. Liksom inom den övre klassen är den socioekonomiska spännvidden betydande. Det framgår också av att flera arbetaryrken räknas hit såsom processövervakare inom stålverk, vattenverk och massafabriker.

Arbetarklassen utgörs av tre grupper. En bestående av kontorister och anställda inom ”kvalificerade tjänsteyrken”, t ex bankkassör, lönekontorist, resebyråtjänsteman, poliskonstapel, undersköterska, vaktare och parkeringsvakt. En andra grupp utgörs av yrkesarbetare inom industrin och byggbranschen. Den tredje, som omfattar ”anställda i lågstatusyrken”, inkluderar inte bara arbetaryrken såsom

affärsbiträde, servitör, städare och skogsarbetare utan också vissa tjänstemannayrken (enligt SEI) såsom flygvärdinna, turistguide och trafiklärare. Utifrån svensk synvinkel kan ifrågasättas om alla i denna grupp kan betecknas som lågstatusyrken, på arbetarsidan exempelvis tågmästare och arbetsledare i butik.

Varje socioekonomisk indelning värd namnet är avhängig tid och rum, men det är samtidigt viktigt med största möjliga kontinuitet i indelningsgrunderna för att möjliggöra jämförelser över tid.

Utbildnings- och kvalifikationskrav för olika yrken genomgår förändringar. Utbildningssystemen skiljer sig åt mellan olika länder och förändras i olika takt och mer eller mindre genomgripande. I exempelvis Tyskland intar lärlingsutbildningar fortfarande en framträdande plats. I Sverige har bl.a. sjuksköterskors utbildning förlängts och akademiserats och de tidigare yrkes- och fackskolorna inordnats i gymnasieskolan och blivit treåriga. Kraven på utförarna av ett visst yrke kan med tiden öka eller minska. På vissa områden inom handeln där det tidigare fordrades ingående branschkännedom har arbetsuppgifterna för många inskränkts till att enbart sitta i kassan. Samtidigt har andra yrken fått höjda utbildningskrav och nya yrken tillkommit.

Den socioekonomiska tillhörigheten är inte heller opåverkad av hur olika grupper organiserat sig fackligt och professionellt och hur de uppfattar sig själva i förhållande till andra. Det gäller inte minst i

Sverige som har världens mest socialt segregerade fackliga rörelse. I Tyskland organiserar IG Metall både arbetare och tjänstemän, i Norge och Danmark är socionomerna med i LO. Aldrig någonsin har ett arbetarfack och tjänstemannafack i Sverige gått ihop. När Försäkringsanställdas Förbund lämnade LO renodlades den fackliga strukturen ytterligare. Å andra sidan har arbetare en vidare definition i Sverige än i andra länder. I gränsskiktet mellan arbetare och tjänstemän har de handelsanställda i Sverige länge haft en ganska obestämd och med tiden skiftande social identitet. Denna påverkades av förändringar av gruppens sociala rekrytering, handelsarbetets förändring och att det var en manlig transportarbetargrupp, varuutkörarna, som tog initiativet till det som länge hette Svenska Handelsarbetareförbundet och som tidigt anslöt sig till LO. Däremot stod de flesta expeditföreningarna under början av 1900-talet utanför förbundet. Expediterna kännetecknades ofta av en medelklassidentitet, särskilt som många kvinnliga expediter rekryterades ur högre sociala skikt. Till skillnad från i Sverige dominerades de motsvarande danska och norska förbunden från början av butiksbiträden och kontorister med ett stort inslag av kvinnor med bakgrund i medelklassen. Medlemmarna i danska Handels- og Kontorfunktionærernes Forbund och dess norska motsvarighet betecknas fortfarande som funktionärer (privatanställda tjänstemän). I Sverige har de butiksanställda omväxlande klassificerats som arbetare och tjänstemän, idag räknas bara mindre grupper, exempelvis bilförsäljare, som tjänstemän. Till skillnad från i Danmark och Norge organiserades kontoristerna i

Sverige *utanför* LO. I ESeG placeras kontoristerna till stor del i den femte gruppen ”Kontorister och anställda inom kvalificerade tjänsteyrken” (clerks and skilled service employees) som i sin tur inordnas i arbetarklassen (working class). I Sverige kom skiljelinjen mellan arbetare och tjänstemän att gå mellan kontor och verkstad. När ett företag i Sverige säger upp personal brukar det meddelas hur många arbetare respektive tjänstemän som får gå. I ESeG menas något annat med arbetare och tjänstemän. Många tjänstemän hamnar där i arbetarklassen (working class) samtidigt som bl.a. en del industriarbetare förs till medelklassen.

Indelningen i arbetare och tjänstemän i SEI jämfört med den på SSYK 2012 baserade lönestatistiken.

Apropå arbetare och tjänstemän föreslår jag att SEI:s yrkeskoder 2016-01-28 körs mot samma yrken i SSYK2012 för att systematiskt kartlägga likheter och avvikelser mellan SEI:s och lönestatistikens indelning i arbetare och tjänstemän.

Exempel på avvikelser:

Arbetare i lönestatistik baserad på SSYK 2012 är följande:

3451 Köksmästare och souschefer: SEI 46 respektive SEI 36: både kökschef (funktions- respektive mellancheff samt verksamhetsnära chef) och köksmästare har SEI-kod 46). Det kan nämnas att Sveriges Kökschefers Förening (bildad 1934), Sveriges

Restaurantkassörskoförening (bildad 1930) och Sveriges Hovmästares Förening (bildad 1924) år 1937 slogs samman till Tjänstemannaförbundet för Hotell och Restauranger, vilket 1962 gick upp i HTF (idag Unionen).

4211 Croupierer och oddssättare m.fl.: SEI 36

4321 Arbetsledare inom lager och terminal: SEI 36

4322 Lager- och terminalpersonal: verkar vid första anblicken OK men utgörs i ISCO08 avproduktionsassistenter inom materialplanering (4322 Production Clerks compute quantities of materials required at specified dates for manufacturing, construction and similar production programmes, and prepare and check production operation schedules) = SEI 36 dvs tjänstemän. (4321 = stock clerks). Vid en sökning på 4322 i [SSYK 2012 - yrkesbenämningar version 2016-01-28 \(xls\)](#) kommer både arbetar- och tjänstemannayrken upp. Enligt SEI är följande yrken inom SSYK 2012 kod 4322 arbetare: depåman petroleum (SEI 12), expeditör lager, fryslagerarbetare truckförare, förrådsarbetare lager, godsmottagare, inventerare lager, lagerarbetare, lagerexpedit, lagerplockare, magasinsarbetare, terminalarbetare ospec., truckförare lager, etc

Följande med SSYK-kod 4322 är tjänstemän: administratör lager (SEI 36), förrådsansvarig, förrådsförvaltare, kalkylkontorist, lageransvarig, lagerassistent, lagerföreståndare, lagerförvaltare (SEI 46), lagerkontorist, lagerplanerare, leveransbevakare, leveransplanerare (SEI 46), logistikassistent (SEI 46), logistikbiträde, magasin föreståndare, materialansvarig, etc

4323 Transportledare och transportsamordnare: SEI 36

4420 Brevbärare och postterminalarbetare: (SEI 12). Även här finns det tjänstemän: postansvarig företag (SEI 36),

postbehandlingschef (SEI 46), postutdelningschef (SEI 46) och transportmästare post (SEI 46).

5527 apotekstekniker bör klassificeras som tjänstemän (SEI 36)

Samma sak försäljare av bilar och båtar (SEI 36)

Att döma av dessa exempel förefaller lönestatistikens indelning i arbetare och tjänstemän inte användbar för körningar av facklig organisationsgrad. Det understryker vikten av att behålla och utveckla SEI.

Lund den 1 december 2016.

Med vänlig hälsning

Anders Kjellberg, professor

Sociologiska institutionen

Box 114

221 00 Lund

Tel 046-222 88 47

E-post anders.kjellberg@soc.lu.se

Hemsida: <http://www.soc.lu.se/anders-kjellberg>